

מכתב קטן על ספרותנו

מאת משה שמיר

תהום מפרידה בין הספרות העברית המהפכנית ובין החיים העבריים המהפכניים. ושוב אומר אני: ההצמדות המליאה של הספרות אל התנועה המהפכנית בעם, אל הציבור הסוציאליסטי, אל הכפר העברי החדש — היא יעורו של דורנו בספרות.

ואין זו עצה טובה בלבד. הרי זו קודם כל עובדה החולכת ונוצרת — ויתר מכך: הרי זו ברירה לחיים או לחילוף.

על פתחנו רובצת סכנה גדולה של התרוששות ורחוק טוטאלית, של — לא צמצום אפקים אלא איבוד אפקים — של ליבנטיניות, במלה פשוטה וקולעת. ואל נקל בה ראש גם בתחומי ספרותנו. הריהי אותה סכנה של קטנות ידיעה וראיה, של חוסר מעוף, של פתירות קלים. סכנה היא שתהיה ספרותנו מין ספרות אסטונית, או לטבית, או מיוצא בזה. סכנה היא גם לתיאטרון שלנו, גם לצורה, גם למוזיקה. העם היהודי אינו עם של גאונים. הוא עם ככל העמים. הנורמאליזציה של חינוך בארץ יכולה להביא לידי הקפאת כל אנרגיה רוחנית, יכולה לגזול ממנו את כל אותו עוֹדף של אינטליגנציה, שהעדיק לו מעמדו המיוחד כהעם של הועיר-בורגנות, של המקצועות החפשיים, של הקוסמופוליטיות.

ספרות נוצרת רק על גבי ועל ידי עם קורא ולנו אין עם קורא, עמנו הקורא הוא קטן מאד, הוא קטן עד כדי רחמים ואם לא יפעם את ספרותנו חוץ גדול, אם לא תהיה מצומדת לאיזון תנועת-חיים רעננה, פורצת, חסרת-מנוח — אם לא תדע למצוא בתנועה זו את הקורא, המבקר, המאזין, המרגיש והמגיב — מחכה לה דין התנוונות אטית, ללא שרשים, ללא מזון, ללא אויר לנשימה.

מסתבר, איפוא, שאותו כלי ספרותי, אותו בית יוצר לספרות מודרנית חייב לא רק לפרסם ספרות, אלא גם לתגך ספרות, להתוות דרך, להדריך, עליו לרכו סביבו את מיטב היוצרים המודרניים בספרותנו ולחנך אותם, חנוך של האבקות משותפת ושל חפוש משותף, לקראת החזון של הצמדות למאויי הדור ולמאבקיו.

ונדמה, כי השעה צריכה לכך וכשרה לכך.

...ראינו איך הסתאבו במות ספרותיות. רואים אנו את פרצופה של הספרות העברית כולה, האין זו, לאמיתו של דבר ספרות של אנשים הבורחים מגורלם? דלוחה איננה אלא דלות של ציבור המתפרק מאחריותו לחיים, המתכחש ליומרו שלו.

אפשר שזהו רומנטיקון פלוני בעל שיעור קומה — אך ללא תקנה, אפשר שזהו מיסטיקון אלמוני ובעלת-פלה, ואפשר „פיטום הקטורת“ של סופר שרפץ פלמוני, או ביוון אידיאי ואפסות ספרותית של במה פלונית אלמונית — הכל אפשר אך אם כך ואם כך, בסופו של דבר — המכונה-המשותף הוא תליות טראגית. פחד מפני המציאות וחביבותיה, פחד מפני מחשבה עקבית ומסקנות פחד מגורל של האבקות מתמדת. לא כל יום מתחולל מבול בחיי האדם, ואנו הננו דור המבול, האימה, שעברה על עמנו, תהא מעוררת עוד את גינינו וניינינו שטופיזיעה ופחד באמצע לילם. היא תהיה רובצת כסיוט העובר בתורשה, — כמו הזכרונות המיתולוגיים הגדולים, כמו המבול, כמו יציאת מצרים, כמו חורבן הבית.

אך לא רק מבול עבר עלינו, עברה עלינו גם אש מצרפת. למדנו בימינו לא לאהוב, לא להאמין באדם, בטוב שבאדם, למדנו לפחד מחיינו, למדנו לבקש לברוח — וכוול! — והנה הנצחון הסופי, ודווקא הנצחון הצבאי והפוליטי של עמיאדם סוציאליסטיים פוליטיים מתחיל להאציל עלינו לא רק אמונה ובטחון יומיומיים, אלא גם אהבה אחרת, נאמנה יותר לאדם, יחס אחר לטבע ולפיו, תמימות מחודשת ומבוגרת, חלומות מתודשים, עקשניות וחדשות.

— והספרות העברית יושבת בבתי-קפה — או בורחת לבתי תפלה, שוקעת בבזבז חמים של עלפון דתי, או מְאִישה שטרות לגובייה: „שיר הבריגדה“, „שיר החייל“, שיר ושירון על אסוף היהדות, „עטי לא טבלתי בזם...“

ראינו איך הסתאבו במות ספרותיות. ראינו איך לא נותר להן לא מורה, לא מנהיג, לא מחשבה ברורה וטהורה, לא רצון עז, לא רמה ספרותית גבוהה ומקפדת.

וכדין הוא שתקום במה אחרת — בית ועד וביח יוצר לספרות עברית חדשה ולוחמת, מעורה בחיים, ישרת קו מהפכנית.

כי ספרות חדישה צמחה תצמח. מהפיכת בזרכיה, באפניביטויה, בהעזתה. ספרות אשר תמשיך את הבנין שיסיר דוחיו הונחו כבר.

אמרנו: אש מטרת עברה בנו. הציניות ירדה מגדולתה, הלגלוג על מאבקי החברה ועל ערכיה הוא כיום נחלתם של אויבים — או שוטים. אבל במקלמם (ומה רב היה מקומם!) לא תבוא ספרות חמימה, מתוקה, כלחנית, — אלא להפך: ספרות יותר מפוכחת, יותר מבוגרת, יותר נועזת.

ראיה מקוחה ומהפכנות — אינם חרתי דסתרי. אדרבא — רק ספרות חושפת, רק ספרות אמתית עד כוי אכזריות, רק ספרות ללא רחם יכולה להיות מהפכנית.

קלים ונוחים הם חיייה של ספרות קטנטנה. חוקה עליהם, על בני דורה, שמיד יסמכו עליה את ידיהם. היא חורפת, היא בוחרת לה את הזרכים הקצרים — וממחרת לדקלם את המבוקש ממנה. במהרה היא זוכה ללטיפות, אך שום דקלום שבעולם אינו יכול להיות כפרות של דור, שום חונף אינו יכול להיות עמוד-אש ללכת אחריו.

קודם כל על הספרות להיות ספרותית, לחתור אל המעמקים התהומיים ביותר ויהיה הצפוי לה שם אשר יהיה, להעזי הכל, לכסך הכל, לומר הכל.

(ואגב: כשאני חושב על הדרך לספרות — ברור לי: מן הדין שתהא בו הברירה קפדנית יותר, שיהא הקו הספרותי ברור יותר, שיהיה בו כדי לחנך דור של יוצרים מודרניים, שירבה בדברי בקורת מנתחת, יסודית, שקיזה דואגת, בלתי פוסקת ליצירה המקורית מתוך הקפדה על טפוח הטעם הטוב).

ועדיין לא אמרתי אלא מחציתה של אמת. שום מהפכנות ספרותית לא יהיה לה ערך אם לא תצמד היצמדות נאמנה וגמורה אל מהפכת החיים של דורה.

זה כימי דור סוערת ועולה במחיצתה של תה של הספרות העברית מהפכת החיים העבריים, מהפכת התנועה החלוצית בעם, — ועד היום לא מצאו את הדרך זו לזו.

מהפכה רצינית התחוללה בתחומי הספרות העברית, מהפכה שעברה תנועת רבות, שלבשה צורה ופשטה צורה — נשברו כלים ונוצרו חדשים תחתיהם, רוחות גדולות החלו מנשבות, איזה שיעור קומה של ממש החל מתרומם — אך כל זה נשאר מצומצם בתחומיה של הספרות בלבד, של השירה בדיעבד.